

Hozzá kell szoktatni továbbá a tanulót az *igazságszeretetre*, hasonlóképen a testi *tisztaságra* is (erkölcsi szempontból); evégből edzett életmódhoz kell szoktatni, mérsékelt étkezés, sok mozgás a levegőn, nem túlságos szellemi munka elősegíti a célt.

Praktikus értelemre való nevelés pedig azért szükséges, hogy a tanuló ismerje az élet szövevényes útjait; e végből szükséges a természettudományok alapos ismerete. Klasszikus tanulmányok mellett, melyek az idealizmust túlságos mértékben növelnék, szükséges a természettudományokkal való alapos foglalkozás is. A praktikus értelem magában foglalja azt az ismeretet, hogy a természetet az ember technikai behatásokkal megváltoztathatja; épen ez különbözteti meg a műveletlen embert a művelttől.

A függelékben *Benecke* és *Herbart* nézeteit mondja el a szerző az akarat neveléséről. B. szerint a tanítás a képzetek és ügyességek fejlesztését, a nevelés pedig a kedély és jellemfejlesztést tűzi ki célul. A nevelés az egyén belső tulajdonságainak erősítését célozza, azaz *szubjektív* jellegű, a tanítás *objektív* ismeretek és ügyességek elsajátítását célozza.

Herbart szerint a fődolog a tanuló gondolkodását erősíteni; gondolatokból fejlődnek az érzelmek és ebből az elvek és a cselekvés módja.

Az egész könyv, mely általában bő tapasztalatokon alapul, sok becses útmutatást ad az akarat és jellem fejlesztésére; azért minden nevelő haszonnal forgathatja.

Endrei Gerzson.

*

B. Schmid: Philosophisches Lesebuch. Zum Gebrauch an höheren Schulen und zum Selbststudium. Leipzig (Teubner) 1906. 8°. 166 p. Mk. 2-60.

Schmid gyűjteményét első sorban középiskolai használatra, segédkönyvnek tervezte. Kiadására az a külső körülmény indíthatta, hogy a németországi középiskolák újabb tervében a philosophiai propædeutikának nem juttattak önálló helyet. Az olvasókönyv szemelvényeinek egybeállítására különösen azt a célt tünteti elő, hogy a kiadó könyvével a tanulók természettudományi műveltségének philosophiai mélyítését óhajtotta szolgálni.

A mai nap legtöbbet vitatott, a nagy közönséget leginkább érdeklő philosophiai kérdésekkel tanulóink nagyobbára a természettudományok tárgyköreiben ismerkednek meg; ezek iránt épen azon korban éreznek fogékonyságot, midőn az iskolában a tárgyak bősége és inkább részletekbe menő tárgyalása nem juttat elegendő módot.

arra, hogy e kérdésekről pontosabb, tudományos fölvilágosítást nyerhessenek. De a philosophiai oktatásunk sem szokott e problémákkal részletesen foglalkozni, noha erre eredetileg kitűzött menetében sok alkalma nyílnék. Az iskolán kívül minden oldalról hall az érettebb tanuló érdeklődését nagy fokban felkeltő kérdésekről, műveltsége azonban még korántsem elegendő arra, hogy a tanult sok részletből a problémák helyes fogalmazásának és megértésének magaslatáig maga felemelkedjék. A középiskolai philosophiai tanításnak legfontosabb feladata, hogy az egyes tárgyaknak methodikailag és tartalmilag összefoglaló áttekintéséből kiindulva reávezzessen azokra a fontos principiumokra, melyek nem elavult rendszerek és csak történetileg nevezetes, dogmatikus ismeretek egymásutánjához fűződnek, hanem a melyek a gondolkodás, a lelki és erkölcsi élet, a természeti világ modern, tudományos vizsgálatának középpontjában állanak. E feladat megvalósítása a tanár részéről sok nehézségbe ütközik; ilyen értelemben magyarázzuk a könyv előszavában olvasható azt a megjegyzést, hogy szerzőnk első sorban a tanárok használatára szánta e gyűjteményét.

Schmid szemelvényeinek legfőbb jelentősége, hogy tudományos, eredeti források alapján nyújt felvilágosítást a jelzett kérdésekről, megszünteti azt a káros körülményt, hogy tanulóink felületes, pongyola és népszerű iratok alapján keressenek okulást az őket érdeklő problémákról. Az olvasónak eredeti szöveget ad kezébe, nem pedig kivonatos, az eredeti szöveg egyszerűségétől megfosztott referátumokat. A philosophiai olvasmányok terén rendkívül érezhető az a szűkséglet, hogy a nagy gondolatok eredeti fogalmazását élvezzük; ezt a gyűjtemény használata igen elősegíti, mert a többnyire nagyon terjedelmes és nehezebben érthető, alapvető munkák legfontosabb fejezetét mutatja be. Túlnyomó részben az újabb irodalom legjobb termékeit veszi alapul, nem történeti, hanem érdekes tárgyi sorrendben. A philosophiai irodalom nagy klasszikusai közül csak Descartes, Locke, Hume, Kant és J. St. Mill szerepelnek. Talán kifogásolná valaki, hogy a régi, jól ismert írók helyett leginkább a legújabb irodalom képviselőinek neveivel találkozunk. E kifogás azonban a darabok közelebbi megtekintésénél alaptalannak bizonyul. Nem tekintve azt, hogy az olvasó modern philosophiai-irodalmi ismerete nem kis mértékben bővül, a könyv alapján a nagy kutató tudósok philosophiai meggyőződésének világos és a tudományok mai állásához alkalmazkodó kifejezését ismeri meg. Ez különösen a II. fejezet darabjainál szembetűnő, melyekben Darwin, Ostwald, Poincaré, Verworn szavai vezetnek be a természettudományi megismerés modern elveinek tárgyalásába. (Feltűnő, hogy ezek sorából Helmholtz neve telje-

sen hiányzik.) Az újabb philosophiai irodalmat Siegwart, v. Hartmann, Wundt, Paulsen, Riehl, Höffding, Villa, Busse, Volkelt és Liebmann képviselik; az első részben találkozunk még De la Mettrie és E. Du-bois Reymond, az utolsó részben Ratzel nevével.

A könyv 27 különböző szerzőnek 35 darabját gyűjti egybe, még pedig három részben: 1. történeti, ismerettani és methaphysikai 2. a természettudományok és a természetphilosophia elveit tárgyaló; 3. a) pszichológiai és logikai, b) ethikai és æsthetikai fejezetekben. Az egyes darabok közötti átmenetet, továbbá az egyes hézagok pótlását a kiadónak tartalmazas önálló fejtegetései, illetőleg magyarázatai biztosítják. A szöveg között aránylag kevés a magyarázó jegyzet, a szemelvények után rövid irodalmi utalás van a munkára, melyből a szemelvény való. Kiemelendő a közölt olvasmányok sokfélesége, a mi a gyűjtemény iskolai használhatóságát igen elősegíti.

E helyen csak általánosságban óhajtottuk e kiváló munkát ismertetni; természetes, hogy a részletek kiválasztásához és teljességéhez több megjegyzést fűzhetnénk, melyek azonban inkább egyéni felfogásunkat, mint a könyv irányzatát jellemeznék. *Schmid* könyve továbbá nemcsak iskolai használatra ajánlható, hanem érdemes arra, hogy a philosophia nagy problémái és a természettudománynak mai nap szilárd elveire épített egységes világfelfogás megismerése iránt érdeklődő művelt nagy közönség nagy haszonnal és irodalmi okulás-sal élvezze.

Goldziher Károly.

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Revue internationale de l'Enseignement.

3. f. (1906. márc. 15.) *Millioud* Maurice svájci levelében három kérdést tart felemlítendőnek az államszövetség felállítandó egyetemének, a latin nyelvnek és a külföldi egyetemi hallgatóknak kérdését. A jog egységes szervezése jogi kar felállítását vonja maga után, melyen a kantonok közös jogelveit adnák elő. Az államszövetség legfőbb törvényszéke Lausanne-ban van, a lausanne-i egyetem jogi karának kibővítésével lehetne a kérdést megoldani. Új egyetem felállítása nem szükséges, mert a francia Svájcban már ma is túlsok egyeteme van. Átlagosan három millió lakosra esik egy egyetem és a francia Svájc 7 vagy 8 százezer lakosára esik három egyetem és egy akadémia. A meglevő egyetemek szövetségét kellene létesíteni, amit a rektorok évi összejövetele ma nem pótol; a hallgatók felvételére, a vizsgákra és egyetemi fokokra vonatkozólag egységes szabályokat kellene megállapítani. A latin nyelv kérdése az orvostanhallgatókkal kapcsolatban